

Enerji diplomatiyasının strateji zirvəsi

Azərbaycan enerji siyasəti sayəsində regional və global miqyasda tanınan aktordur. 1994-cü ildə "Əsrin müqaviləsi" ilə başlayan neft strategiyası, ardınca qaz ixracı istiqamətində reallaşdırılan infrastruktur layihələri TANAP, Cənub Qaz Dəhlizi və TAP ölkəmizin Avropa və Asiya bazarlarında etibarlı tərəfdaş kimi qəbul olunmasına zəmin yaratmışdır. Müstəqillikdən sonrakı dövrdə Azərbaycan Respublikası enerji resursları strategiyasında kəskin dönüş yarıdaraq enerji siyasətini milli inkişafın mərkəzində yerləşdirmişdir. Belə ki, 1994-cü ildə imzalanan "Əsrin müqaviləsi" ölkəmizin neft hasilatına beynəlxalq şirkətləri cəlb etmiş, iqtisadiyyatın liberalizasiyası və institusional islahatlar üçün stimül təmin etmişdir. O vaxtdan etibarən enerji diplomatiyası ölkənin xarici siyasətində mühüm sütun kimi formalaşmışdır.

Ölkəmiz beynəlxalq münasibətlər sisteminə öz enerji resurslarına əsaslanan milli strateji xətt formalaşdırdı. Bu xəttin əsas dayaqlarından biri isə Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) əsas ixrac boru kəməri oldu. Həm texnoloji parametrləri, həm də geosiyasi çəkisi baxımından XXI əsrin mühüm enerji layihələrindən biri sayılan BTC Azərbaycanın neft ixracında yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Bu layihə vasitəsilə Azərbaycan dünya enerji sistemində integrasiya olmaqla yanaşı, beynəlxalq əməkdaşlıq modelini də formalaşdırdı.

Neft hasilatının iqtisadi faydaya çevrilməsi və geosiyasi əhəmiyyətinin artırılması məqsədilə transmilli nəqliyyat infrastrukturunu yaradıldı. Bu kontekstdə, BTC layihəsi enerji təhlükəsizliyi və müstəqil enerji siyasəti baxımından fundamental əhəmiyyət kəsb edirdi. Layihənin təşəbbüsü ilk dəfə 1990-cı illərin ortalarında irəli sürülsə də, onun real icra mərhələsinə keçməsi 1998-ci il aprelin 26-da Trabzon şəhərində Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə prezidentlərinin görüşündə rəsmiləşdi. Həmin görüşdə boru kəmərinin marşrutu müəyyən edildi və siyasi dəstək ifadə olundu. Layihənin hüquqi bazası isə 1999-cu il noyabrın 18-də İstanbulda ATƏT-in Zirvə toplantısı çərçivəsində imzalanan üçtərəfli sazişlə təmin olundu. "Xam neftin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə əraziləri ilə BTC əsas ixrac boru kəməri vasitəsilə nəqlinə dair saziş" həmin dövr üçün olduqca cəsarətli geosiyasi addım idi.

2002-ci il avqustun 1-də Kayman adalarında BTC neft kəmərinin tikintisi və istismarı üçün xüsusi olaraq "BTC Co." (Bakı-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Company)

adlı şirkət təsis olundu. Şirkət layihənin idarə edilməsi, tikinti və əməliyyat mərhələlərinin beynəlxalq standartlara uyğun həyata keçirilməsi üçün yaradıldı. Həmin il sentyabrın 18-də isə Səngəçal terminalında Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev, Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadze və Türkiyə Prezidenti Əhməd Necdet Sezərin iştirakı ilə layihənin təməlləşmə mərasimi keçirildi. Bu mərasim, eyni zamanda region dövlətləri arasında enerji əməkdaşlığının yeni mərhələsinin başlanğıcını simvolizə edirdi. 2003-cü ilin aprel ayında tanınmış beynəlxalq podratçı şirkətlərlə müqavilələr imzalandıqdan sonra BTC layihəsinin tikintisinə başlanıldı. Həmin ilin avqustunda Baş nazir İlham Əliyev tikinti prosesini yaxından izləmək üçün Bakı yaxınlığındakı Umbakı ərazisinə baş çəkdi və mühüm tövsiyə və tapşırıqlar verdi. 2004-cü il fevralın 3-də isə Bakıda "Gülcüstan" sarayında Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə BTC layihəsinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı son sənədlər paketi imzalandı. 2004-cü ildə Azərbaycanın Ağstafa rayonunun Böyük Kəsik kəndində, Gürcüstanla sərhəddə "Qızıl qaynaq" mərasimi keçirildi. Mərasimdə Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri BTC kəmərinin iki ölkə arasındakı hissələrini simvolik şəkildə birləşdirdilər. Beləliklə, layihənin texniki strukturunun bütövlüyü təmin olundu və regionlararası enerji əlaqəsi yaradıldı. 2005-ci il mayın 10-da Səngəçal terminalında BTC kəməri-

nin baş nasos stansiyası ilk dəfə neftlə dolduruldu. Bu hadisə, Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin yeni mərhələyə keçidini simvolizə etdi. 2006-cı il mayın 28-də, Azərbaycanın müstəqillik Günündə BTC ilə nəql edilən ilk xam neft Türkiyənin Aralıq dənizi sahilində yerləşən Ceyhan terminalına çatdı. Nəhayət, 2006-cı il iyulun 13-də Ceyhan şəhərində BTC əsas ixrac neft boru kəmərinin təntənəli açılış mərasimi keçirildi. Bu mə-

XXI əsrin ən mühüm enerji layihələrindən biri hesab edilən Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) əsas ixrac boru kəməri bütövlükdə Xəzər regionunun beynəlxalq enerji bazarlarına çıxış imkanlarını təmin edən global əhəmiyyətli infrastruktur layihəsidir. BTC layihəsi həm enerji daşıyıcılarının təhlükəsiz və davamlı şəkildə daşınması, həm də regional və global

2006-cı il iyulun 13-də Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəmərinin təntənəli açılış mərasimi keçirilib

rasim, layihəyə qatılmış bütün tərəfdaş dövlətlərin və beynəlxalq şirkətlərin iştirak etdiyi, XXI əsrin enerji diplomatiyasının parlaq nümunəsi kimi tarixə yazıldı.

BTC layihəsinin həyata keçirilməsi Azərbaycanın milli maraqlarına xidmət etməklə yanaşı, regionun enerji xəritəsini dəyişdirdi. Layihə Azərbaycanın enerji müstəqilliyini təmin etdi, beynəlxalq neft bazarlarında etibarlı tərəfdaş statusu qazandırdı, regionun tranzit mərkəzinə çevirdi, Qərbi ilə Şərqi arasında enerji körpüsü rolunu oynamağa başladı. BTC-nin strateji əhəmiyyəti təkcə iqtisadi ölçülərlə deyil, həm də geosiyasi baxımdan dəyərləndirilir. Layihə, Azərbaycanın Qafqazda və Xəzər regionunda geosiyasi çəkisini artırmaqla yanaşı, enerji resurslarının yalnız bir mərkəzdən deyil, alternativ marşrutlarla da bazara çıxarılmasının mümkünlüyünü nümayiş etdirdi.

enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. BTC boru kəməri ümumi uzunluğu 1768 kilometr olmaqla, Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyəni birləşdirən mühüm geostrateji xətt üzərində yerləşir. Kəmərin başlanğıc nöqtəsi Bakı yaxınlığındakı Səngəçal terminalı, son dayanacaq isə Türkiyənin Aralıq dənizi sahilində yerləşən Ceyhan limanıdır. Layihə Azərbaycanın enerji siyasətində neftin şaxələndirilmiş və siyasi risklərdən uzaq ixrac marşrutları ilə dünya bazarlarına çatdırılması prinsipinin təcəssümüdür.

Cari ilin birinci rübünün sonunadək BTC kəməri vasitəsilə ümumilikdə 598 milyon ton (təxminən 4,5 milyard barel) xam neft beynəlxalq bazarlara nəql olu-

nub. Bu həcm 5932 tankerdə Türkiyənin Ceyhan limanından dünya bazarlarına yola salınıb. Bu ilin birinci rübündə boru kəməri ilə 7 milyon ton, yeni təxminən 54 milyon barel xam neft daşınıb ki, bu da layihənin davamlılığı və yüksək rentabelliğini bir daha təsdiq edir.

BTC boru kəmərinin əsas yükünü Azərbaycanın enerji nəhəngi olan "Azəri-Çıraq-Günəşli" (AÇG) yataqlar blokundan hasil edilən xam neft təşkil edir. Bu yataqlar uzun illərdir Azərbaycanın enerji ixracının əsas mənbəyi olmaqla ölkə iqtisadiyyatının təməl sütunlarından birinə çevrilib. Bununla yanaşı, BTC kəməri "Şahdəniz" qaz-kondensat yatağından hasil edilən kondensatın nəqli üçün də istifadə olunur. Layihə təkcə Azərbaycanın deyil, həm də regionun digər ölkələrinin enerji ixrac imkanlarını genişləndirir. Belə ki, BTC vasitəsilə Qazaxıstan və Türkmənistan mənşəli xam neft və kondensat da daşınır. Eyni zamanda SOCAR-ın Azərbaycanda hasil etdiyi digər həcm 5932 tankerdə Türkiyənin Ceyhan limanından dünya bazarlarına yola salınıb. Bu ilin birinci rübündə boru kəməri ilə 7 milyon ton, yeni təxminən 54 milyon barel xam neft daşınıb ki, bu da layihənin davamlılığı və yüksək rentabelliğini bir daha təsdiq edir.

BTC boru kəmərinin fəaliyyətə başlaması Avropa və global enerji bazarları üçün də strateji əhəmiyyətə malikdir. Layihə Avropa İttifaqının enerji mənbələrinin və marşrutlarının şaxələndirilməsi siyasətinə tam cavab verir. Bu baxımdan BTC, Avropa üçün alternativ və etibarlı

enerji təchizat mənbəyi funksiyasını yerinə yetirir. Mövcud göstəricilər BTC-nin hələ uzun illər ərzində regionun əsas enerji dəhlizi olaraq qalacağını göstərir. Xəzər hövzəsində yeni yataqların istismara verilməsi, mövcud ehtiyatların səmərəli idarə olunması və region ölkələrinin əməkdaşlıq imkanlarının genişlənməsi layihənin davamlılığını təmin edən əsas amillərdəndir. Hazırkı geosiyasi vəziyyətdə enerji təhlükəsizliyi BTC layihəsinin strateji dəyərini daha da artırır. Azərbaycan bu baxımdan etibarlı tərəfdaş kimi beynəlxalq enerji sistemində rolunu daha da möhkəmləndirir.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri Azərbaycanın enerji siyasətinin böyük uğurudur. Təkcə iqtisadi baxımdan deyil, həm də regional əməkdaşlıq, siyasi sabillik və enerji təhlükəsizliyi sahələrində yaratdığı müsbət təsirlərlə layihə müasir dövrün ən uğurlu geoiqtisadi təşəbbüslərindən biri kimi qiymətləndirilir. BTC kəməri ilə 600 milyon tona yaxın neftin nəql edilməsi, Azərbaycanın beynəlxalq enerji arenasında mühüm aktora çevrildiyinin ən tutarlı sübutudur. Bu layihə Azərbaycanın strateji dərinliyini və geosiyasi çəkisini artırmaqla yanaşı, regionun inkişafına da mühüm töhfələr verir.

Tacir SADIQOV,
"Respublika".